

## **D.P.G. Humbert de Superville en de familie Kemper**

*Notities bij een tekeningen-schenking aan het Rijksprentenkabinet*

Niet lang na de aanwinst van de grote collectie ateliertekeningen der Van Nijmegens (zie deze jaargang, afl. 2) werd de verzameling van het Rijksprentenkabinet wederom verrijkt met een groep studies en schetsen, ditmaal uit het begin van de negentiende eeuw. Zij werd geschonken door Jhr. H. Teding van Berkhout, die directeur van het Kabinet was van 1913 tot 1934 en op 15 mei j.l. op hoge leeftijd overleed. De collectie, voordien afkomstig uit het bezit van de om haar sociaal werk bekende Jkvr. Jeltje de Bosch Kemper, bestaat uit ca. 70 tekeningen, voor een deel van de hand van Humbert de Superville, deels het werk van zijn leerlingen. Een brief, die bij de tekeningen bewaard bleef, licht deze herkomst toe. Hij is door Humbert geschreven in een periode van resignatie, na het overlijden van zijn nog jonge vrouw, die stierf bij de geboorte van een tweeling.

Het jaar tevoren had hij bovendien zijn beste leerling, Jacob Claude Swart<sup>1</sup>, door de dood verloren. De brief, die dateert van 24 september 1817, is dan ook geschreven op rouwpapier. Hij is gericht aan Betsy, zonder twijfel Jkvr. Elisabeth Kemper, dochter van de grote staatsman Joan Melchior, die evenals Humbert toen in Leiden woonde. De inhoud ervan is te karakteristiek om niet in extenso weer te geven:

*Lieve, Alle gelukwaardige Betsy,  
In de onzekerheid van het toekomende, breng ik alles  
in orde, ont doe my van veele dingen, en beschik over dat-  
geene, hetwelk ik wensch in handen te zien vallen, die  
er eenige prys op weten te stellen; en daarom, Lieve  
Betsy, aan wie beter dan aan U, kan ik dus, de hier  
nevensgaande kleine verzameling van studietjes van*

*de uitmuntendsten myner Eleves aanbieden? aan wie  
beter dan aan U, die onder dat getal behoort, en ik het  
allereerste heb leren kennen? De Teekening, die gy my  
beloofd had, kunt gy nu zelve er op zyn plaats inleg-  
gen, en Uw Portraitje, dat ik, eeven zoo als dat van de  
overigen voor aan wilde plaatsen, zal ik, (wanneer  
weer in staat) eens komen schetsen – Mooglyk zult gy,  
Lieve Betsy, met verwondering zien, dat ik zelve af-  
stand doe van het Portrait van mynen onvergeetlyke  
Swart, maar geen enkele trek bezittende van eene my  
nog dierbaarder, en nu ook voor eewig verdrvene Engel,  
zoo wil ik, dat, voortaan myne denkkebeelding haare  
edele, thans vergodelyke Zielen, Dag en Nacht, met  
Hemelsche vormen omkleede!*

*Groet uwe waardige Ouders voor my; zeegent het ge-  
luk van beide die te mogen bezitten, en vergun steeds  
een plaatsje in uw vriendschap aan Hem die er eene  
hooge prys in stelt.*

*Leyden 24 sept 1817*

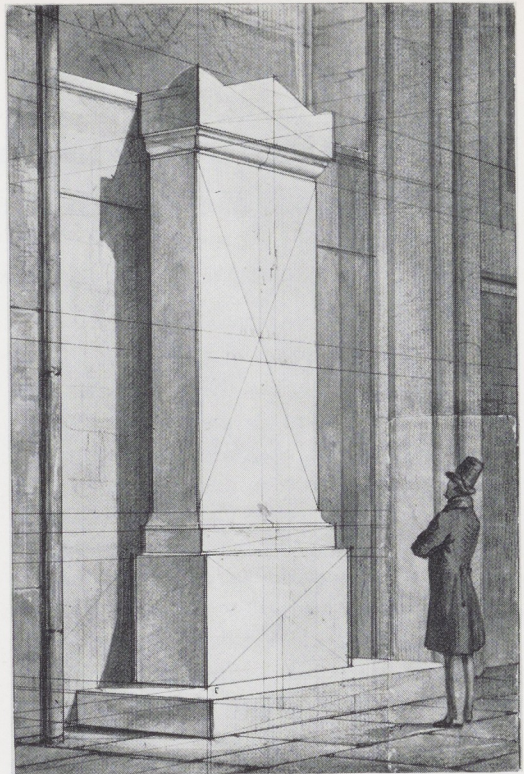
*UE . . . Dienaar D. P. G. Humbert de Superville*

Vol doorhalingen en verbeteringen is dit kennelijk een impulsief geschreven boodschap, door Humbert in een gevoel van verlatenheid en moedeloosheid opgesteld. Hij was 47 en voelde zich na de dood van zijn vrouw, met wie hij nog geen jaar getrouwd was geweest, een oud man en aan het eind van zijn leven. De toekomst had echter nog ruim 30 jaar voor hem in petto, en daarvan was hij 25 jaar lang directeur van het Leidse prentenkabinet. Zijn zoon Nicolaas, de enig overgeblevene van de tweeling van 1817 en genoemd naar Humberts schoonvader, de medische hoogleraar Nicolaas Paradijs, heeft hij ook nog moeten missen toen de jongen 23 jaar was<sup>2</sup>.



Afb. 1. D. P. G. Humbert de Superville. Joan Melchior Kemper (1776-1824), 1813. Rijksmuseum, Amsterdam.

Behalve als menselijk document is de brief ook van belang als informatiebron voor Humberts kunstenaarsloopbaan. Er was tot dusverre over zijn leerlingen niet veel bekend, op de sympathieke J. L. Cornet en het latere A.R.-kamerlid Jhr. Mr. I. C. L. van den Berch van Heemstede na. De laatstgenoemde gaf zijn verzameling tekeningen van Humbert later in bruikleen aan het Leidse Kabinet, waarvan Cornet in 1851 tot directeur was benoemd<sup>3</sup>. Thans leren we behalve Betsy en haar zusje Catharina ook J. C. Swart kennen, en uit de tekeningen blijkt voorts nog het bestaan van Aeschinus Saagmans Mulder en D. de Haan. Geen van allen heeft het als kunstenaar ver gebracht. Het toenmalige Leidse milieu was niet meer die kweekplaats van talenten, die twee eeuwen eerder



Afb. 2. D. P. G. Humbert de Superville. Ontwerptekening voor het grafmonument van Joan Melchior Kemper in de St. Pieterskerk te Leiden. Prentenkabinet der Rijksuniversiteit, Leiden.

vrijwel gelijktijdig Van Goyen, Dou, Lievens en . . . Rembrandt had voortgebracht. Humbert had in 1812 zijn intrede te Leiden gedaan, nadat hij door de opheffing van het Instituut der Marine te Enkhuizen daar zijn betrekking als leraar had verloren. In zijn nieuwe woonplaats werd hij benoemd tot directeur van de Tekenacademie *Ars Aemula Naturae*, en een paar jaar later tot lector in het Frans en Italiaans aan de Universiteit. Hier moet hij al spoedig de hoogleraar in het staats- en volkerenrecht Mr. Johan Melchior Kemper hebben leren kennen, die om zijn principiële en positieve houding voor en tijdens de inlijving direct na de vrijwording tot rector magnificus werd gekozen. Zijn rol in de laatste maanden van 1813 heeft grote invloed ge-

had op de totstandkoming van een constitutionele monarchie, en de souvereine vorst verleende hem daarvoor in december het adelspraedicaat. Kemper heeft zich naast zijn staatsrechterlijke bemoeiingen ook met kunstzaken bezig gehouden. Hij was het die samen met Humbert de stoot gaf tot het stichten van een Leids museum van pleisterafgietsels naar antieke sculptuur, en die de kunstenaar zijn lectoraat bezorgde<sup>4</sup>. Uit zijn huwelijk met Christina Catharina de Vries, door haar moeder verwant met de zeer kunstzinnige Amsterdamse familie De Bosch, werd in 1799 Elisabeth en twee jaar later Catharina geboren. Beide meisjes zijn blijkbaar Humberts leerlingen geweest. Ze stierven in dezelfde maand, mei 1871, beiden ongehuwd. Uit de nalatenschap van de oudste kreeg het Rijksmuseum het portret van de grote rechtsgeleerde ten geschenke, dat Humbert in 1813 had geschilderd en dat Kemper op het hoogtepunt van zijn carrière laat zien, ten voeten uit en in zelfbewuste pose (afb. 1).

Elisabeth Kemper zelf heeft zich later ook als portretschilderes ontwikkeld. Er bestaat van haar hand een zelfportret en bovendien een portret van Maria Hulshoff, de jong overleden eerste vrouw van haar broer<sup>5</sup>. J. M. Kemper stierf in 1824 en als vanzelfsprekend werd het grafmonument, dat zijn leerlingen uit bewondering voor hem in 1835 in de Pieterskerk oprichtten, ontworpen door Humbert<sup>6</sup>. Na de onthulling werd er door L. Springer een lithografische afbeelding van uitgegeven, waarvoor Humbert zelf de tekening maakte, die berust in het Leidse prentenkabinet (afb. 2) (inv. nr. 472). Ook met Kempers zwager, Mr. Jeronimo de Vries (1776–1851) heeft hij trouwens contacten gehad, voornamelijk over prenten<sup>7</sup>, en evenzo met de archeoloog C. J. C. Reuvens (1793–1835), wiens dochter met een neef van de Kempers was getrouwd. Aan Reuvens schonk Humbert in 1830 een schetsboek uit zijn Romeinse jaren, met studies naar de antieken<sup>8</sup>.

De samenstelling van de verzameling tekeningen, die het Rijksprentenkabinet mocht ontvangen, schijnt in de loop der tijden niet meer geheel in tact te zijn gebleven. Toch zijn er nog twee verschillende ensembles te onderkennen, waarvan



Afb. 3. D. P. G. Humbert de Superville. Studieblad met pentekeningen naar Italiaanse meesters, 205—165 mm. Rijksprentenkabinet, Amsterdam (inv. nr. 1969: 17).

het ene wel de door Humbert geschonken tekeningen zullen zijn en het andere vermoedelijk alles omvat wat Elisabeth Kemper zelf bezat, waaronder ook het werk van haar zuster Catharina. Daarbij zijn ook weer voorbeelden van haar leermeester. Uiteraard zijn het vooral Humberts tekeningen, die voor het prentenkabinet het interessantste deel van de schenking zijn. In plaats van de schenking te splitsen en op de daartoe geeigende plaatsen op te bergen, is er echter in dit geval de voorkeur aan gegeven Humberts werk met dat van zijn leerlingen, benevens de brief, als collectie bijeen te laten.

Het was niet eenvoudig om met zekerheid vast te stellen of een tekening van Humbert zelf is of naar zijn voorbeeld gecopieerd. Bij de gesigeneerde



Afb. 4. D. P. G. Humbert de Superville. Hebe. Potlood, penseel in bruin, 250 × 170 mm, verso zwart gemaakt voor het overtrekken. Rijksprentenkabinet, Amsterdam (inv. 1969: 20).



Afb. 5. D. P. G. Humbert de Superville. Jongensportret (misschien een der beide zonen van Prof. Jhr. J. M. Kemper: Jeronimo, geb. 1808 of Joan Melchior, geb. 1810). Potlood, 130 × 91 mm. Rijksprentenkabinet, Amsterdam (inv. 1969: 19).

bladen is dat geen probleem; bij de overige gaf dikwijls kwaliteitsgehalte de doorslag. In sommige gevallen werd de twijfel weggenomen, wanneer bleek dat Humberts eigen tekening zich in een andere verzameling bevindt of in het Rijksprentenkabinet zelf. Het aantal eigenhandige tekeningen kwam aldus op 26. Vergeleken bij de bladen die het Rijksprentenkabinet voordien bezat, betekent dat ruim een verdubbeling. In de illustraties wordt uit de nieuwe aanwinsten een selectie gegeven (afb. 3-8).

Er is één onderdeel van de verzameling dat daarin een apart element vormt: een drietal bladen met schetsen en opmetingen van een landhuis. Door de exotische vorm ervan herkent men het direct als het voormalige huis Peking te Baarn, het

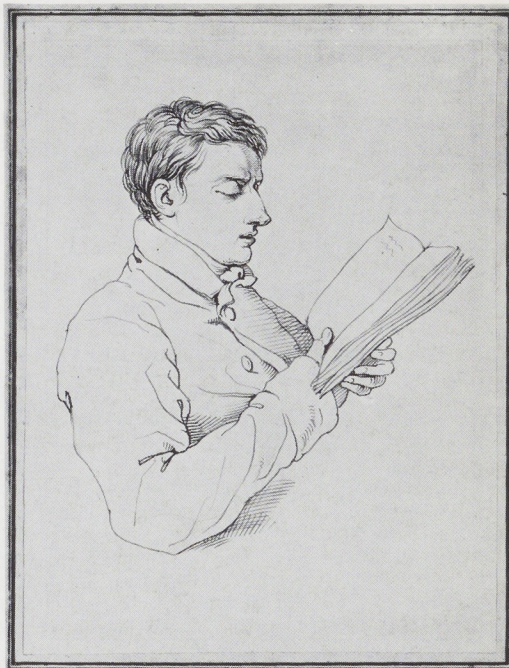
non-plus-ultra van de chinoiserie-mode in de Hollandse achttiende eeuwse architectuur. Het werd in 1790-'92 gebouwd met speciaal daartoe uit China geïmporteerde materialen door Reinhard Scherenberg, een vermogende en kunstzinnige koopmanszoon uit Amsterdam. Toen het huis voltooid was, begon Scherenberg aanstonds een tweede, Canton genaamd, dat het jaar daarop klaar kwam. De gevolgen der Franse revolutie verhinderden de bouw van een derde landhuis, dat Nanking geheten zou hebben. Op de rol van Scherenberg in het culturele leven aan het einde van de achttiende eeuw – hij was beschermheer van Tischbein – en op de betekenis van zijn architectonisch exotisme kan hier niet dieper worden ingegaan, maar wel interesseert het ons welke relatie



Afb. 6. D. P. G. Humbert de Superville. Meisjesportret (Jkvr. Elisabeth of Catharina Kemper?). Potlood, 238 × 172 mm. Rijksprentenkabinet, Amsterdam (inv. 1969 : 16).

Humbert de Superville met het huis Peking verbond. Het antwoord op die vraag geven de mémoires van Elisabeth Kemper<sup>9</sup>. Ondanks zijn drukke bezig heden bracht haar vader in de jaren na de omwenteling een gedeelte van de zomer met zijn gezin in Baarn door, en betrok dan Peking, van waaruit een druk verkeer werd onderhouden met de families op omliggende buitens, vooral Zeerust. Daar woonde Kempers vriend Hulshoff, een rijke suikerraffinadeur, wiens dochter Maria Aletta in 1835 de vrouw van Prof. Jhr. Mr. Jeronimo de Bosch Kemper werd.

*Wat waren wij daar gelukkig!*, schrijft Elisabeth, *en onze moeder zich beijverende om het verblijf aldaar voor huisgenooten, vrienden en gebuuren recht aange-*



Afb 7. D. P. G. Humbert de Superville. Portret van zijn leerling Jacob Claude Swart. Pen in roodbruine inkt, 254 × 185 mm. Rijksprentenkabinet, Amsterdam (inv. 1969 : 22).

*naam te maken. Wat hadden wij daar een logeergasten! Willem de Clercq, de latere improvisator, maakte hier zijne eerste verzen, op Peking, op mijne moeder, op mijnen vader, op mijne zusters en op mij. De heer Humbert de Superville teekende er met ons en deed er veel met ons aan de Italiaanse litteratuur. Op de lange wandelingen werden er de gesprekken dan gekruid met declamatie, met improvisaties, met jeux d'esprit, met levendige twistgesprekken of men zich in het Hollandsch of in het Fransch het kortst en krachtigst kon uitdrukken, waartoe dan thuis, als proef op de som, een scène uit eene Italiaansche Comedie in eene dier beide talen moest worden overgezet.*

Niet alleen op Peking trouwens, ook in Leiden onderhield het gezin van Joan Melchior Kemper



graag contacten met kunstenaars, zoals Bilderdijk en zijn vrouw Catharina Woesthoven (die wij door Catharina Kemper horen betitelen als *een lieve, verstandige, zachte vrouw!*) en Hoffmann von Fallersleben, die naar Leiden was gekomen voor zijn studie over oude Duitse en Hollandse volksliederen.

Dit kunstzinnige, internationaal georiënteerde milieu heeft op Humbert een natuurlijke aantrekkingskracht uitgeoefend en de bereide en belezen man was er een graag geziene gast. Vanuit zuiver artistiek oogpunt gezien moet Peking hem een gruwel geweest zijn. Toen hij zelf een landhuis ontwierp – de Koninklijke Bibliotheek bewaart er de schetsen van<sup>10</sup> – was zijn klare en cerebrale opzet eerder verwant met de geest die bijvoorbeeld ook de Duitse bouwmeester Friedrich Gilly, of de Franse Ledoux inspireerde, dan met de modieuze bizarrerie van Scherenbergs Chinese buitens. Zelfs wanneer hij, bij gebouwen in Rome en Florence, naar de werkelijkheid tekent, wordt deze realiteit getransformeerd in groot geziene geometrische vormen, kubussen en cylinders, die door scherp begrensde slagschaduwen massa en zwaarte krijgen en met simpele contouren aaneengesloten zijn. Van deze krachtige, overtuigende Italiaanse gezichten bevat de verzameling van het Rijksprentenkabinet helaas nog evenmin voorbeelden als van de grootse, forsgetekende en vaak met symbolische betekenis geladen composities die te Leiden zo ruim vertegenwoordigd zijn. De schenking Teding van Berkhout documenteert echter wel een aspect van Humberts leven, dat nog weinig belicht werd: zijn vriendschap en inspirerende omgang met het fijnbeschaafde en cultureel geïnteresseerde gezin van de grote staatsman en rechtsgeleerde Kemper.

Afb. 8. D. P. G. Humbert de Superville. Studie van een voorovergebogen meisje. Potlood, 237 × 197 mm. Rijksprentenkabinet, Amsterdam (inv. 1969: 21).

## Noten

<sup>1</sup> Geboren in Leiden op 1 juni 1794, als eerste kind van Arend Bernard Swart en Johanna Cornelia van den Enden. Hij overleed op 29 maart 1816 en werd op 2 april in de Hooglandse Kerk te Leiden begraven (opgaven Gemeentearchief, Leiden).

<sup>2</sup> Op 21 augustus 1817 wordt geboren de tweeling Johannes en Nicolaas. De eerste stierf 14 april 1820. Van hem is in de Humbert-collectie van het Prentenkabinet der Rijksuniversiteit te Leiden een kinderportretje door zijn vader aanwezig (inv. nr. 1245). Zijn broer Nicolaas overleed op 17 november 1840 (opgaven van het Gemeentearchief, Leiden).

<sup>3</sup> Van Cornet had Humbert grote verwachtingen. Als zijn leerling zich eens wat minder goed voelt en neerslachtig is, schrijft de bezorgde meester: 'De Hemel spare Hem. Hij is zoo een braaf en veelbeloovend Jongeling!' (brief d.d. 20 mei 1842 in het Rijksprentenkabinet).

<sup>4</sup> Mej. M. C. de Haas, *Humbert de Superville, dissertatie*, 1941, pp. 20 en 29.

<sup>5</sup> Resp. afgebeeld door Johanna W. A. Naber, *De Gedenkschriften van Elizabeth Kemper*, in: *Van onze oud-tantes en tantes*, 1917, t.o.p. 72, en door dezelfde schrijfster in *Het leven en de werken van Jeltje de Bosch Kemper*, 1918, p. 3.

<sup>6</sup> Zie ook P. K. van Daalen, *Nederlandse Beeldhouwers in de negentiende eeuw, 's-Gravenhage* 1957, blz. 17–18, noot 3.

<sup>7</sup> De Haas, p. 164. Zie verder over deze ook op velerlei ander gebied werkzame kunstenaar: W. R. Veder in: *Nieuw Ned. Biogr. Wrdb.* III, 1914, kolom 1358–1361, waar echter De Vries' rol in het toenmalig kunstleven en zijn verzamel-activiteit slechts terloops aandacht krijgen.

<sup>8</sup> De Haas, pp. 42, 152, 165, en Ned. Patriciaat 27, 1941, p. 374. Het schetsboek berust thans in het Prentenkabinet te Leiden (inv. nr. 1341).

<sup>9</sup> Joh. W. A. Naber, *De Gedenkschriften van Elizabeth Kemper*, in: *Van onze oud-tantes en tantes*, 1917, p. 81.

<sup>10</sup> D. J. H. Ter Horst, *Cat. van de handschriften der Kon. Ned. Akademie van Wetenschappen*, in bruikleen in de Kon. Bibl., 1938, p. 53 e.v.